

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno diplomanta/diplomantky:	Andrea Procházková
Téma práce:	Restituce uměleckých děl zabavených během druhé světové války
Rozsah práce:	53 stran textu + 20 stran příloh
Datum odevzdání práce:	21.01.2022

1. Aktuálnost (novost) tématu

Přestože se blíží 80. výročí konce 2. světové války, zůstávají jak její hrůzy, tak také řada s ní souvisejících otázek, včetně těch právních, nejen výstražným mementem, ale i stále aktuálními. Mezi takovou problematiku bezpochyby náleží i osud celé řady uměleckých sbírek, předmětů a dalších děl a řešení této problematiky. To se ostatně zrcadlí ve stále ještě se občas objevujících případech z aplikační praxe práva. Práci kol. A. Procházkové Restituce uměleckých zabavených během druhé světové války proto lze považovat za aktuální. Téma sice není zcela nové, jedná se o otázku, jež byla odbornou veřejností řešena a zpracovávána, jak v zahraničí, tak i v České republice, nicméně v českém prostředí lze považovat za spíše okrajovější oblast vědeckého zájmu jurisprudence, takže prostor pro zpracování tématu z právněhistorického pohledu stále existuje a badatelský počín studentky v tomto směru je bezpochyby užitečný.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Jak již bylo uvedeno výše, je problematika osudu uměleckých děl a práv k nim za 2. světové války i po jejím skončení, stále rezonujícím a důležitým tématem, které bylo a je řešeno nejen v českém právním i politickém prostředí, ale v celé řadě dalších států, což je v práci reflektováno sondami do zahraničních právních úprav (rakouské, německé, severoamerické, francouzské či švýcarské). Ostatně název diplomové práce sám o sobě nenapovídá, že by se mělo jednat primárně o právní historii českou. Téma se navíc nedotýká jen soukromého práva, ale zasahuje i do dalších právních odvětví jako je např. ústavní právo nebo správní právo. Konečně studentka se kromě reflexe normativity pokusila o popsání tří konkrétních případů. Ze všech uvedených důvodů lze téma považovat za poměrně nejen teoreticky, nýbrž i z hlediska techniky zpracování náročné, když vstupní informace mají různý charakter a podobu a trpí též poměrnou roztržitostí vyžadující zevrubnější heuristiku. Uvedené okolnosti kladly na kol. Procházkovou zvýšené nároky též ohledně utřídění a výběru zdrojů, konceptualizace práce, vymezení kritérií srovnání nebo vzorových příkladů atd.

Co se týče zdrojů, čerpala studentka vstupní údaje zejména z právních předpisů a literatury zahraniční provenience. Zřejmě i vzhledem k době covidové pandemie a vlivem různých restriktivních opatření tvoří značnou část zdrojů různé internetové zdroje. Naproti tomu absentují archivní prameny. Rovněž v práci schází některá literatura domácí provenience, případně je citována pouze zcela okrajově. Podrobněji viz na příslušném místě posudku.

Kol. Procházková výslovně metody své práce nevymezila, ale je patrné, že použila deskriptivní, prvky komparativní metody i elementy analytické a logické.

3. Formální a systematické členění práce

Práce je rozčleněna na úvod, sedm kapitol a závěr, kombinuje přitom věcné a chronologické hledisko. Stručný úvod (s. 1 – 2 práce) představuje uvedení do problematiky a rovněž přehledový popis obsahu jednotlivých kapitol. Absentuje výslovné vymezení cílů práce i

v úvodech kvalifikačních prací obvyklé obsahové náležitosti jako jsou popis a analýza užitých metod a kategorizace a zhodnocení nejvýznamnějších použitých zdrojů.

V první, jednostránkové, kapitole (s. 3 práce) se práce dotýká komplexnějším pohledem přístupu nacistického režimu i jeho představitelů k otázce umění. V této i v následující kapitole diplomantka trefně upozorňuje na ideologický, majetkově-mocenský i subjektivistický přístup nacistů k umění a kultuře. Na tuto kapitolu navazuje druhá kapitola (s. 4 – 11 práce), která by strukturálně mohla být subkapitolou první kapitoly, i ona se totiž věnuje kulturní politice nacistů, konkrétně konceptu tzv. zvrhlého umění, zákonu o jeho konfiskaci a též programové organizaci konfiskace v Třetí říši.

Další stručná kapitola (s. 12 – 13 práce) se zabývá bezprostředně poválečnými snahami o zjištění, zajištění a řešení nacisty odcizených uměleckých předmětů. Ve čtvrté kapitole (s. 14 – 16 práce) je sledován historický kontext i tzv. rekonstrukce vlastnických práv. Následuje kapitola (s. 17 – 26 práce) všímající si tématicky významných jednání po konci Studené války včetně zdařilých dílčích úvah autorky na s. 26. Jednou z nejzásadnějších částí práce je kapitola o aktuální právní úpravě (s. 27 – 35 práce) obsahující přehled základní právní úpravy problematiky v SRN, Rakousku, ve Spojených státech amerických, Francii, Švýcarsku i v ČR. Tato pasáž je aktuální i z pohledu oborů platného práva. I tato kapitola obsahuje dílčí shrnutí. Poslední kapitola (s. 36 – 51 práce) se věnuje třem konkrétním případům uměleckých děl. Práce je uzavřena závěrem, v němž kol. Procházková zaujímá stanovisko a doporučuje obecněji postup *de lege ferenda*, který by podle ní mohl přispět k lepšímu a spravedlivějšímu řešení problému (s. 52 – 53 práce).

V obsahu posuzované práce je nepřesná paginace, a to od aktuální právní úpravy (v obsahu je za počátek této kapitoly označena s. 28, ač je to ve skutečnosti s. 27 práce), poslední kapitola je v obsahu paginována s. 37, ač začíná na s. 36 práce, závěr je v obsahu paginován s. 53 a seznam zdrojů s. 55.

4. Vyjádření k práci

Kol. Procházková předvedla v oponované diplomové práci zaujetí pro téma, tvůrčím a dostatečně odborným způsobem zpracovala zvolenou problematiku na základě právních předpisů, vybrané literatury a internetových zdrojů. Byly přitom dodrženy jak materiální, tak formální požadavky na diplomovou práci na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Práce se neomezila pouze na problematiku z hlediska právního řádu ČR, ale dotýká se též vybraných zahraničních úprav. K podrobnějším připomínkám viz na předchozích a následujících místech posudku. Práci doporučuji k obhajobě.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíle práce nejsou v textu diplomové práce explicitně vymezeny, nicméně lze je identifikovat z matérie posuzované práce, tedy jednak práce měla za cíl zmapování problematiky a to jak obecnějšího rámce, tak právní úpravy. Za cíl lze považovat rovněž příslib studentky, že v závěru bude schopná „ <i>definovat případný návrh řešení současné nepřehledné situace.</i> “ (s. práce). Přes poněkud nešťastně konstrbatou formulaci je zřejmé, že jedním z cílů měly být náměty <i>de lege ferenda</i> , což kol. Procházková v nějaké míře učinila. Cíle práce lze považovat v zásadě za splněné.
--------------------	--

Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Samostatnost při zpracování je otázkou, již může zodpovědět spíše vedoucí práce. Nicméně výsledky antiplagiátorské kontroly nasvědčují tomu, že se jedná o autorské dílo studentky. Maximální podobnost je 3% a celkové procento podobnosti podle systému je 28%. Což je dáno zejména způsobem vyhodnocování systémem Turnitin, přihlížejícím i k názvům předpisů apod.
Logická stavba práce	Diplomová práce je koncipována a strukturována způsobem odpovídajícím požadavkům kladeným Univerzitou Karlovou na diplomové práce. Kritérium stavby zvolené kol. Procházkovou je věcné, přičemž poslední kapitola představuje příkladovou sondu předtím předestřené kontextového rámce a aktuální právní úpravy, což je strukturace logická.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Zdroji použitými při zpracování textu jsou jak právní předpisy, tak rovněž literatura a internetové zdroje. Některé publikace chybí, např. stať J. Kuklíka K problematice restituce židovského majetku v ČR v letech 1989-2012 ve sborníku Bílá místa ve výzkumu holocaustu, článek od Zuzany Löbbling Konfiskace uměleckých děl fyzických osob v době nesvobody v AUCI či publikace Mečislava Boráka týkající se ztraceného kulturního dědictví za 2. světové války a jejich příp. restitucí. K umění v nacistickém Německu lze zmínit např. Kleeův Lexicon či publikace od kulturního historika Müller-Mehliše. Některé zdroje, které jsou obsaženy v poznámkovém aparátu, scházejí v závěrečném seznamu zdrojů (např. jedna ze stěžejních publikací domácího prostředí Jak odškodnit holokaust? je citována v pozn. č. 64 na s. 22, ale v seznamu chybí). U zákona č. 181/1998 BGBI. Pozn. 61 na s. 22 mohla být použita běžná citace právního předpisu. Na s. 50 zcela vypadl text poznámky č. 156.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	S ohledem na zvolené téma a typ kvalifikační práce je hloubka provedené analýzy na přiměřené úrovni.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Úprava práce je přiměřená, nicméně lze upozornit na některé grafické nedostatky jako jsou odlišnosti v barvě číslování poznámek pod čarou (s. 33 práce), ve velikosti číslování poznámek pod čarou (např. s. 26, 28, s. 30, s. 34 práce), nadbytečné či různé velké mezery v poznámkovém aparátu (např. s. 29, s. 36, s. 47, 48 práce), neobvyklé označení písmen v ustanoveních právních předpisů velkými písmeny (s. 33 práce). V pozn. 24 na s. 8 je zdvojnásobena stránka říšského zákoníku. Další odstavce v textu krom úvodního by mohly být odsazeny od kraje.

	V čestném prohlášení práce je namísto jména autorky napsáno pouze diplomantka. V tištěné verzi je tento nedostatek alespoň napraven podpisem studentky.
Jazyková a stylistická úroveň	Předložený text se vyznačuje přiměřenou jazykovou úrovní i stylistikou. Z gramatických nedostatků lze zmínit např. chybu v názvu USA: „ <i>Spojené státy Americké</i> “ (obsah, rovněž s. 33) nebo formulaci „výstavu navštívilo 2 miliony lidí“ (s. 7 práce) či na s. 36 práce najde pozorný čtenář střídavě označení Židé a židé, aniž by šlo obsahově o vzájemně odlišné personální skupiny. Pozornější mohla být studentka rovněž u některých překladů. Rechtsministerium für Volksaufklärung und Propaganda je na s. 7 přeloženo jako Říšské ministerstvo veřejného osvětlení a propagandy, ačkoliv správněji by měl překlad znít Říšské ministerstvo lidové osvěty a propagandy. V některých poznámkách chybí na konci věty tečky.

6. Přípomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

K posuzovanému textu lze mít několik připomínek, jež však nikterak nesnižují kvalitu posuzované diplomové práce.

Název práce sám o sobě neomezuje téma na umělecká díla, která byla nacisty odcizena v rámci holokaustu, ovšem obsahově se na ně práce soustřeďuje. V práci chybí obecnější pojmově-teoretické vymezení některých institutů představujících východisko studentky při zpracování tématu, např. definice, co je z pohledu práce rozuměno pod pojmem umění, rekonstrukce vlastnických práv, restituce atd. U zdrojů mohla být provedena alespoň zběžná kategorizace – na knihy, učebnice a pomůcky na jedné straně a na časopisecké články a sborníkové statě na druhé straně. Není zcela zřejmá povaha některých zdrojů, zejm. internetových, kdy někdy jde např. o zpravodajské novinové články apod.

Bylo by možné doporučit upravit některé formulace v textu, např. na s. 3 upřesnit století, tedy, že to byla třicátá léta 20. století, kdy používali nacisté kulturní politiku pro své politické cíle. Současně věcně lze doplnit, že nacisté používali kulturní politiku již dříve i naopak později a to nejen vůči Židům, ale obecně jak proti svým oponentům, tak i ve svůj prospěch. Obdobně např. u výstavy o zvrhlém umění je uveden den, nikoliv však rok (s. 7 práce), který vyplývá z předchozí věty. Na s. 34 by bývalo vhodné doplnit, o jakou vládu se jedná (tj. vládu spříseženství). Na s. 17 práce je uvedeno, že vystoupilo několik významných osobností, přitom je mezi nimi uvedena i Rada památky holokaustu USA. Je otázkou právní teorie, zda lze radu chápat jako osobnost či spíše jako orgán. Také lze zvážit, zda Memorial překládat jako památka či památník. Na s. 26 práce je použito z pohledu civilistické terminologie diskutabilní sousloví „právoplatný majitel“.

Zajímavou je např. informace na s. 8 práce ohledně právního konstruktu § 1 zákona o konfiskaci děl zvrhlého umění, podle něhož věci náležející mezi tzv. zvrhlé umění zahraničních fyzických a právnických osob neměly podléhat zabavení. Velmi významné z hlediska oborového diskurzu je rovněž upozornění na skutečnost protikladu postupného zavádění antisemitských předpisů v Německu a jejich spíše soustředěného zavedení v okupovaných územích (s. 14 práce). Nicméně by také nemělo být zapomenuto, že zavádění antisemitských norem se dělo v okupovaných oblastech vedle cesty říšského práva i německem vnucenými normami lokálních okupovaných správ, jednak také na skutečnost, že míra diskriminace nebyla neměnná, ale prohlubovala se i v okupovaných oblastech v průběhu války (zejm. v důsledku rozhodnutí na konferenci ve Wannsee).

Předmětem různých pohledů by mohlo být tvrzení obsažené v oponované diplomové práci, že v Německé demokratické republice nedošlo ke komplexní rehabilitaci obětí nacismu (s. 27 práce). K čemu skutečně v NDR nedošlo, zejm. s ohledem na změněné politické, majetkové a společenské poměry, byla majetková restituce v klasickém pojetí, jak ji chápeme dnes.

Vzhledem k tématu práce, mohl být v pasáži týkající se České republiky alespoň zmíněn dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

Otázky:

- 1. Zákon o konfiskaci děl zvrhlého umění a problematika jeho platnosti.**
- 2. Právní otázky v případě tzv. Gurlittova pokladu.**

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Doporučuji práci k obhajobě.
---	------------------------------

V Praze dne 25.02.2022.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
oponent